

שמות טו

(א) אִזְּ יִשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִיקְנֹק וַיֹּאמְרוּ לְאִמְרֵי אֶשְׁיֶרָה לִיקְנֹק כִּי גָאֵה גָאֵה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם : ...

אבן עזרא שמות (הפירוש הארוך) פרק טו פסוק א

אז ישיר משה משפט לשון הקודש לומר לשון עתיד תחת עבר עם מלת "אז",

רש"י שמות פרק טו פסוק א

... אבל מדרשו אמרו רבותינו זכרונם לברכה, מכאן רמז לתחיית המתים מן התורה, ...

~ בתורה (תנ"ך) ~

סנהדרין צא:ב

תניא, אמר רבי מאיר: מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר + שמות ט"ו + "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה'", "שר" לא נאמר, אלא "ישיר" - מכאן לתחיית המתים מן התורה.

סנהדרין צ:ב

תניא, רבי סימאי אומר: מניין לתחיית המתים מן התורה - שנאמר + שמות ו' + וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען. לכס לא נאמר, אלא להם - מכאן לתחיית המתים מן התורה.

סנהדרין צב:א

אמר רבא: מניין לתחיית המתים מן התורה - שנאמר + דברים ל"ג + יחי ראובן ואל ימת, יחי ראובן - בעולם הזה, ואל ימת - לעולם הבא. רבינא אמר מהכא: + דניאל י"ב + ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדיראון עולם. רב אשי אמר מהכא: + דניאל י"ב + ואתה לך [לקץ] ותנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין.

רמב"ם, מאמר תחיית המתים

... והנני עתיד לבאר לך בזה המאמר למה לא נפרש אלו הפסוקים כמו שנפרש פסוקים רבים בתורה והוצאנו אותם מפשוטיהם, וכן, זאת תחיית המתים הוא שוב הנפש לגוף אחר המות כבר זכרה דניאל זיכרון שאי אפשר לפרשו, והוא אמרו "ורבים מישני אדמת עפר יקיצו, אלה לחיי עולם" [דני יב:ב], ואמר לו המלאך "ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגרלך לקץ הימין" [דני יב:ג].

~ עיקר האמונה ~

סנהדרין צ:א

משנה. כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר + ישעיהו ס + ועמד כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר. ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחיית המתים [מן התורה] ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס. ...

באר שבע מסכת סנהדרין דף צ עמוד א

ואלו שאין להם חלק לעולם הבא. בירושלמי (הלכה ב') פירש דוקא אם לא עשו תשובה, שאין לך דבר שעומד בפני בעלי תשובה.

גמרא. וכל כך למה? תנא: הוא כפר בתחיית המתים - לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים, שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת סנהדרין פרק י משנה א

ותחיית המתים יסוד מיסודות תורת משה רבינו, אין דת ואין קשר עם האומה היהודית למי שאינו מאמין בכך, אלא שהיא לצדיקים, ולשון בראשית רבה גבורת גשמים לצדיקים ולרשעים ותחיית המתים לצדיקים בלבד. והיאך יחיו הרשעים והם מתים אפילו בחייהם, וכך אמרו עליהם השלום רשעים אפילו בחייהם קרואים מתים וצדיקים אפילו במיתתן קרואים חיים, ודע שהאדם ימות בהחלט ויפרד למה שהורכב ממנו.... והיסוד השלשה עשר תחיית המתים וכבר ביארנוהו.

רמב"ם, מאמר תחיית המתים

אמנם תחיית המתים הוא אחד מהמופתים, ומבואר מאוד, שענינו מובן ואין שם אלא להאמין בו לבד, כמו שבאתנו ההגדה האמיתית. והוא ענינו יוצא חוץ לטבע המציאות, ואין ראייה עליו מצד העיון.

רמב"ם, מאמר תחיית המתים

וכן יראה לנו מן המאמרים ההם, שאלו האנשים אשר ישובו נפשותם לגופות ההם [זאת אומרת, בתחיית המתים], יאכלו וישתו וישגלו ויולידו וימותו אחרי חיים ארוכים מאוד כחיים הנמצאים בימות המשיח. ואמנם החיים שאין מוות אחריהם, הוא חיי העה"ב, אחר שאין גוף בהם. שאנחנו נאמין, והוא האמת אצל כל בן דעת, שהעה"ב נפשות מבלי גופות כמלאכים. ... הנה התבאר, שהגוף כולו צורך מציאותו מפני תכלית אחת והוא קבלת המזון להתמדת הגוף והולדת הדומה להתמדת מין הגוף ההוא. וכשתהיה התכלית ההוא מסולקת בלתי צריך אליה, רצה לומר בעולם הבא, וזה שכבר בארו לנו החכמים ז"ל שאין בו לא אכילה ולא שתייה ולא תשמיש, א"כ הוא באור בהעדר הגוף.

רמב"ם תשובה ח:ח

זה שקראו אותו חכמים העולם הבא לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובד, ואחר כך יבא אותו העולם, אין הדבר כן, אלא הרי הוא מצוי ועומד שנאמר אשר צפנת ליראיך פעלת וגוי ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה.

רמב"ן, שער הגמול

[64] ... כי שכר הנפשות וקיומם בעולם הנשמות נקרא לרבותינו זיכרוןם לברכה "גן עדן", ופעמים קורין אותו "עליה", ו"ישיבה שלמעלה". ואחרי כן יבא המשיח והוא מכלל חיי העולם הזה, ובסופה יהיה יום הדין ותחיית המתים, שהוא השכר הכולל הגוף והנפש, והוא העיקר הגדול שהוא תקות כל מקוה להקדוש ברוך הוא, והוא העולם הבא, שבו ישוב הגוף כמו נפש, והנפש תדבק בדעת עליון כהדבקה בגן עדן עולם הנשמות, ותתעלה בהשגה גדולה ממנה, ויהיה קיום הכל לעדי עד ולנצח נצחים.

[56] ... תניא רבי יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה, שמתן שכרה בצדה, שאין תחיית המתים תלויה בה. שנאמר "למען ייטב לך והארכת ימים"; "למען ייטב לך", לעולם שכולו טוב, "והארכת ימים", בעולם שכולו ארוך. הנה, זה העולם שכולו טוב וארוך, שהוא העולם הבא, אמר שתחיית המתים תלוי בה, מפני שהוא בא אחר התחיה.

[61] והנה ראינו, כי זכי הנפש קיום גופם בדברים הדקים, והזכים מהם בדקים מן הדקים, כי אנשי המן נתקיימו במן הנבלע באברים, שהוא מתולדות האור העליון המתגשם ברצון הבורא יתברך, וזכו בדבר משעה שנתעלית נפשם במה שהשיגו בנפלאות.

רמב"ם: עולם הזה ☞ משיח ☞ תחייה (חיים ארוכים) ☞ מוות ☞ עולם הבא
רמב"ן: עולם הזה ☞ משיח ☞ תחייה (גופים דקים), וזה התחלת עולם הבא

~ מטרתה ~

סנהדרין צא:א

אמר ליה אנטונינוס לרבי: גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין. כיצד? גוף אומר: נשמה חטאת, שמיום שפירשה ממני - הריני מוטל כאבן דומם בקבר. ונשמה אומרת: גוף חטא, שמיום שפירשתי ממנו - הריני פורחת באויר כצפור. אמר ליה, אמשול לך משל, למה הדבר דומה: למלך בשר ודם, שהיה לו פרדס נאה, והיה בו [צא:] בכורות נאות, והושיב בו שני שומרים, אחד חיגר ואחד סומא. אמר לו חיגר לסומא: בכורות נאות אני רואה בפרדס. בא והרכיבני ונביאם לאכלם. רכב חיגר על גבי סומא, והביאום ואכלום. לימים בא בעל פרדס. אמר להן: בכורות נאות היכן הן? - אמר לו חיגר: כלום יש לי רגלים להלך בהן? - אמר לו סומא: כלום יש לי עינים לראות? מה עשה - הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד. אף הקדוש ברוך הוא מביא נשמה וזורקה בגוף, ודן אותם כאחד. שנאמר +תהלים נ"ו+ יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. יקרא אל השמים מעל - זו נשמה, ואל הארץ לדין עמו - זה הגוף.

זוהר, משפטים קח:

"אני אמית ואחיה" - עד עתה היה המוות ע"י צד האחר, מכאן והלאה, אני אמית ואחיה. מכאן שבזמן ההוא, [דהיינו מתחיית המתים], כל אלו שלא טעמו טעם המוות [ז"א: שחיו בזמן תחיית המתים], ממנו [מהקב"ה] יהיה להם המוות ויקום אותם מיד לתחיה. [ולמה נעשה המוות ע"י הקב"ה?] כדי שלא ישאר מן זוהמה ההיא כלום בעולם, ויהיה עולם חדש במעשה ידיו של הקב"ה.

~ בין ים סוף לתחיית המתים ~

תולדות יצחק שמות פרק טו פסוק א

ישיר, אמרו חז"ל [סנהדרין צא ב] שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה. ויש להקשות למה כל מי שמדבר בעיקרי-הדת מונה בסוף העיקרים תחיית המתים?! ובתחלת השירה דבר בתחייה [של מתים]! התשובה לפי שראה משה הגליות והשמדות וראה שהרבה מישראל נטבעים בים, לזה אמר וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים, אלו מצריים הנטבעים בים לא יזכו לתחיה אבל ישראל הנטבעים יחיו אז ישיר כלומר אז בזמן הגאולה ישיר משה ובני ישראל יחיו.

the World of Resurrection, *olam hat'chiah* (as explained in the next paragraph).⁵

The World of Resurrection, by contrast, "no eye has seen," the Talmud remarks.⁷ It's a world, according to most authorities, where the body and soul are reunited to live eternally in a truly perfected state. That world will only first come into being after the Messiah and will be initiated by an event known as the "Great Day of Judgment," (*Yom HaDin HaGadol*)⁸ The World of Resurrection is thus the ultimate reward, a place where the body becomes eternal and spiritual, while the soul becomes even more so.⁹

5. Tosafos, *Rosh HaShannah* 16b, s.v. *leyom din*; *Emunos V'deyos* 6:4 (end), Raavad, *Hilchos Teshuva* 8:8; Kesef Mishnah, *Teshuva* 8:2; *Derech Hashem* 1:3:11.
[Back to Text](#)

6. Ramban (Nachmanides), *Shaar HaGemul*. According to the Ramban and other authorities, the "World of Souls" is also often referred to as the Garden of Eden.
[Back to Text](#)

7. Sanhedrin 99a.
[Back to Text](#)

8. Ramban, *Shaar HaGemul*. Citing Talmudic and Midrashic sources, the Ramban writes that there are three judgment days, i.e. three times the soul is judged:

- 1) Rosh Hashannah, which reviews the past year and determines material circumstances for the upcoming year;
- 2) Day of death, which reviews the deceased's life (life review) and determines whether its needs to continue the trying experience of further review or is ready for Paradise.
- 3) The Great Day of Judgment, which is when all who lived are resurrected, the righteous for everlasting life (in a spiritualized physical world, according to the Ramban) and the wicked for what amounts to termination (according to others there will be a middle category of those who are worthy to continue in a disembodied spirit form but not the more rarified physical form of the resurrected body in a resurrected world). There will also apparently be different degrees of reward (i.e. experiencing the Presence of God) in this Renewed World after the Great Judgment Day, all depending on one's life's actions.

It has been asked: If a person is judged at his death as to his status in the World to Come what is the purpose of the Great Day of Judgment? One answer given is that after a person dies all the children, all the good and bad deeds and influences he had on others are "still in motion." Only at the end of history can the "final tally" be made, then, as to the impact a person had on the world in his or her life.
[Back to Text](#)

9. *Derech Hashem* 1:3:13.

<http://www.sichosinenglish.org/books/to-live-and-live-again/16.htm>

רמב"ן, שער הגמול

[49] ואחר שנתבאר קצת מעניין הדין והעונש, שיצילנו בעל הרחמים ממנו, צריכין אנו לבאר עניין השכר שיזכנו בעל הגמול עליו. והוא בדברי רבותינו זיכרונם לברכה שני שמות: "גן עדן" ו"העולם הבא", מלבד טובות העולם הזה, כגון ימות המשיח לחיים, ותחיית המתים שבאותו זמן, שאין אנו מדברים עתה בהם. ותחלה נאמר ששכר המצות כולם, והגמול הטוב, דבר פשוט הוא בדברי רבותינו זיכרונם לברכה.

שהעיקר הגדול הוא חיי העולם הבא. אבל השכר הקודם, והוא מה שיגיע לאדם אחרי המות, הוא גן עדן; [56] ובסוף חולין שנו בברייתא שהזכרה גם כן בקדושין (לט, ב'), ובמקומות אחרים: תניא רבי יעקב אומר, אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה, שמתן שכרה בצדה, שאין תחיית המתים תלויה בה. שנאמר "למען ייטב לך והארכת ימים"; "למען ייטב לך", לעולם שכולו טוב, "והארכת ימים", בעולם שכולו ארוך.

הנה, זה העולם שכולו טוב וארוך, שהוא העולם הבא, אמר שתחיית המתים תלוי בה, מפני שהוא בא אחר התחיה.

[58] כל אלו דברים ברורים, שהעולם הבא האמור בכל מקום, אינו עולם הנשמות והשכר המגיע להם מיד אחרי המיתה, אלא עולם שעתיד הקדוש ברוך הוא לחדשו לאחר ימות המשיח ותחיית המתים.

[61] והנה ראינו, כי זכי הנפש קיום גופם בדברים הדקים, והזכים מהם בדקים מן הדקים, כי אנשי המן נתקיימו במן הנבלע באברים, שהוא מתולדות האור העליון המתגשם ברצון הבורא יתברך, וזכו בדבר משעה שנתעלית נפשם במה שהשיגו בנפלאות. כמו שאמרו (מכילתא בשלח) "ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא", ומשה שנתעלית נפשו ונתיחדה יותר מהם בידעת בוראו לא הוצרך לדבר ההוא, שנתגשם ונתקיים גופו בזיו השכינה ובהשגת העליונים. ומצאתי במכילתא (ויסע ד):

"היום לא תמצאוהו בשדה", אמר להם: היום אין אתם מוצאים אותו, אבל אתם מוצאים אותו למחר.

רבי אלעזר בן חסמא אומר: בעולם הזה אין אתם מוצאים אותו, אבל אתם מוצאים אותו לעולם הבא.

וזו המימרא מתפרשת על אחד משתי דרכים: או שנאמר שיהיו בבני העולם הבא מי שלא יגיע מעלתם ליהנות תמיד מזיו השכינה, ויהיה קיומם בדבר המתגשם מן הזיו ההוא במעלת דור המדבר; או נפרש, שרמז הכתוב לדעת רבי אלעזר בן חסמא במלת "היום", שאנשי העולם הבא יהיה קיומם ביסוד המן, שהוא הזיו העליון, רמז על עיקר המן, ורמז על קיום בני העולם הבא, כך נראה לי.

סנהדרין צב:א

אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה: מאי דכתיב +משלי ל'+ שאול ועצר רחם ארץ לא שבעה מים, וכי מה ענין שאול אצל רחם? אלא לומר לך: מה רחם מכניס ומוציא - אף שאול מכניס ומוציא. והלא דברים קל וחומר: ומה רחם שמכניסין בו בחשאי - מוציאין ממנו בקולי קולות, שאול שמכניסין בו בקולות - אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות? מיכן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה.

תולדות יצחק שמות פרק טו פסוק א

את השירה הזאת, אמר שירה לשון נקבה ולא שיר בלשון זכר, לפי שאחר זאת הגאולה באו עליהם צרות וגאלם הש"י מהם וזה כנקבה שילדת, וכן השירה הזאת ילדה שירות אחרות וכן אז ישיר ישראל את השירה הזאת, אבל לעתיד לשון זכר שלא יבואו עלינו עוד צרות לשנצטרך לומר עוד שירה שנאמר [תהלים צו א] שירו ליי שיר חדש, וזהו שאמר ישעיה כי ברא יי חדשה בארץ נקבה תסובב גבר.

פירוש אחר לפי שאמרו ז"ל שלנקבה בנכסי אביה עישור נכסים, ולהשם יתברך ע' אומות והעשירית הם ז' והקב"ה נתנם לישראל שנתן להם שבעה עממין, אבל בזמן הגאולה יתן לנו כל שבעים אומות, ונירש כבן זכר לכן קודם הגאולה העתידה "שירה" ולעתיד שנירש כבן זכר "שיר".

~~ לא קשה להאמין ~~

סנהדרין צ:ב

אמר ליה קיסר לרבן גמליאל: אמריתו דשכבי חיי, הא הו עפרא, ועפרא מי קא חיי? [צא]. אמרה ליה ברתיה: שבקיה, ואנא מהדרנא ליה. שני יוצרים יש בעירנו, אחד יוצר מן המים ואחד יוצר מן הטיט, איזה מהן משובח? אמר לה: זה שיוצר מן המים. אמרה לו: מן המים צר, מן הטיט לא כל שכן?